

POLİSİN HESAP VEREBİLİRLİĞİ VE ÇOKLU AKTÖR YAPISI

Mayıs 2015

Ayşe Çolpan Kavuncu
Polis Akademisi

Polis, devlet güvenliği ve toplum güvenliği arasında sağlıklı bir denge kurmakla yükümlü olan belki de en siyasi kurumlardan bir tanesidir. Toplumsal düzenin temeli olan kamu yararı ise bu denge olmadan gerçekleşmesi neredeyse imkansız olan bir unsurdur. Bu süreçte kritik öneme sahip olan polis, aynı zamanda mesleki çıkarlarını da dengeli bir şekilde korumaya çalışmaktadır. Tam da bu yüzden, polisin denetimi, polise dair şikayetlerin alınabileceği ve değerlendirilebileceği bir mekanizmanın kurulması demokratik bir toplum açısından önem arz etmektedir. Böylece polisin, sadece iç denetim yoluyla kendi kurumu karşısında değil, yasalar, devlet ve toplum karşısında da hesap verebilir olması sağlanmalıdır. Dolayısıyla, hukukun üstünlüğüne inanmış ve insan haklarına saygılı bir toplum için bağımsız bir polis denetim mekanizması en az polis kurumunun kendisi kadar kritik bir öneme sahiptir.

Diğer taraftan çoğulcu kurama göre, demokratik despotizmi önlemenin en kritik yollarından birisi, devletin mümkün olduğunca fazla ve farklı toplumsal kesimleri temsil edebilmesidir. Bir nevi, seçilmiş hükümetin ortaya koymasının her zaman bir risk olarak var olduğu demokratik despotizmi önlemede mümkün olduğunca fazla toplumsal kesimin temsiliyeti önem arz etmektedir. Bundan dolayı, siyasal katılımın birer aracı olan yerel yönetimler ve/veya STK'lar çoğu zaman sahip oldukları güçten daha fazla önemsenir, yüceltilir.

Çoğulcu kuramın bu önermesinden hareket edersek polis denetimi ilgili asıl kritik noktanın polisin birden çok mekanizma yoluyla birden çok kitleye veya aktöre karşı hesap verebilirliğini sağlamak olduğu açıkça görülür. Çünkü, nasıl ki polisin hesap verebilirliğini sadece polis teşkilatının kendisine bırakmak, devlet ve toplum güvenliği arasında polisin kurması beklenen dengeyi kurabilmesinde engelleyici ya da negatif bir etkiye sahipse, teşkilat dışında ister yasama ister yürütüme ister yargı isterse toplumsal kesimlerin temsiliyetini sağlayan STK ve/veya bağımsız kuruluşların sadece birine polisin denetimi işlevini yüklemek de bu dengenin kurulmasını engeller. Çünkü ister yürütüme, ister yasama isterse yargı veyahut toplumsal kesimin sadece bir unsurunu temsil eden bir STK'nın Polis teşkilatından daha adil, daha demokratik ve daha güvenilir olmasını hiçbir sistem ve/veya rejim garanti etmez. Tıpkı polis teşkilatı gibi diğer bir kamu kurumu veya STK'nın da toplumsal kesimler arasında ayrımcılık yapması, tek bir toplumsal kesimin çıkarına göre hareket etmesi ya da devlet güvenliğini toplum yararına öncelmesi pek muhtemeldir. Bu yüzden sadece polislikte değil tüm kamu hizmeti sunan kamu kurumları üzerinde hesap verebilirlik bir anlamda, söz konusu hizmetten etkilenen tüm toplumsal kesimlerin çıkarları arası dengenin sağlanması işidir. Bundan dolayı çoklu aktör temelli bir

denetim mekanizması, polisin hem denetimini hem de mesleki çıkarlarını koruyabilecek bir sistem kurabilmenin temelidir.

İngiltere, polisliğe dair son yıllarda gerçekleştirdiği reformlarla öne çıkan bir örnektir ve bu anlamda Türkiye'nin polisin denetimine dair oluşturacağı düzenlemeler açısından bakılması gereken bir ülke deneyimidir. İngiltere'de çoklu aktör sistemine sahip bağımsız bir polis denetim mekanizması söz konusudur. Bu mekanizmada en fazla öne çıkan iki kurum Kraliyet Polis Teftiş Kurumu (*Her Majesty's Inspectorate of Constabulary* - HMIC) ve Bağımsız Polis Şikayet Komisyonu (*Independent Police Complaints Commission* - IPCC)'dur.

Ancak İngiltere'de bu yapının oluşturulması zaman almıştır. 1975'lerden 2005'lere kadar süren tartışmalar ve düzenlemeler, nihayetinde polisin görev ihlali ve hatalı uygulamaları ile ilgili denetim ve bunlara karşı şikayet mekanizmasının sağlıklı ve bağımsız bir şekilde oluşmasını sağlanmıştır. Bu süreçte oluşturulan Polis şikayet kurulu gibi mekanizmaların bağımsız olmamasından kaynaklanan sorunlar en nihayetinde 2002'deki Polis Reform Yasası'nda yer alan Bağımsız Polis Şikayet Komisyonu'nun 2004'te kurulması ile sonlanabilmiştir. Yani dikkat edilmesi gereken nokta burada, İngiltere'de bu sürecin bir hayli uzun ve tartışmalı geçmesidir.

Temel işlevi polis güçlerine karşı yapılan şikayetlerle ilgilenmek olan IPCC, ödeneği İçişleri Bakanlığı'ndan gelmesine rağmen bakanlık dışı olarak kabul edilen kamu tüzel kişiliğidir. Hükümetten, menfaat gruplarından ve siyasal partilerden tamamen bağımsız karar verme gücüne ve yetkisine sahip olduğu belirtilen IPCC'nin temel amacı, halk ile polis arasında güveni arttırmaktır. Komisyon gerekli görüldüğü takdirde şikayetlerle ilgili soruşturmaları doğrudan kendisi yürütmektedir. Polisin şikayetleri değerlendirirken uyması gereken ilkeleri de belirleme yetkisine sahip olan IPCC, ayrıca üst bir denetim kurumu olarak, polis şikayetleri sistemini kontrol etmektedir. Başkanının İçişleri Bakanı'nın önerisi ile Kraliçe tarafından atandığı komisyon, polis mesleğinden gelmeyen 12 üyeden oluşmaktadır.

Diğer taraftan, polis teşkilatının bireysel ve teşkilat düzeyindeki denetimi ile ilgili bir başka kurum da parlamentoya karşı sorumlu olan Kraliyet Polis Teftiş Kurumu (HMIC)'dir. HMIC, 1856 yılından beri var olmuş ve en son 1996 yılındaki polis yasası ile yeniden düzenlenmiştir. Ancak temel felsefesi ve fonksiyonu, 1856'daki düzenlemeden beri çok değişmemiştir. Ülke çapındaki kritik öneme sahip kolluk teşkilatlarının birçoğu üzerinde denetim yaparak raporlar hazırlayan HMIC'nin ilk kez 2012 yılındaki baş müfettişi sivil birisi olmuştur.

Kısaca İngiltere’de polislik teşkilatının denetimi noktasında burada ele aldığımız IPCC ve HMIC gibi farklı kurumlar söz konusudur ve bunlar farklı açılardan bazen keşiferek polisin denetimini, polise dair şikayetlerin değerlendirilmesini; kısaca polisin hesap verebilirliğini sağlayan sistemin temel aktörleridir.

Tüm bu sürecin sağlıklı yürümesi için ise en fazla ihtiyaç duyulan içsel boyuttaki yani emniyet teşkilatındaki hesap verebilirliğin sağlanabilmesidir. Bu olmadığı takdirde tüm bu dış denetim mekanizmaları çok da işlevsel olamamaktadır. Bu anlamda Türkiye’de, “kolluk gözetim mekanizması” sisteminin sadece yürütmenin yetkisinde oluşturulmaması gerekmektedir. Bununla beraber, ancak militer polisliğin ötesine geçilerek hem polis mesleğini uygulayanların çıkarları ve hakları korunabilir hem de - toplum ve devlet güvenliği arasında bir denge sağlanabilir. Bu temel 2 ilke, her devletin siyasi, kültürel ve ekonomik yapısının özgün koşullarının yaratacağı farklılıkların üzerinde genel geçer, yani olmazsa olmaz iki temel ilke olarak kabul edilmelidir. Aksi takdirde her devlet siyasi koşullarının kritik güvenlik sorunları ile güvenlikleştirme üzerinden bu ilkeleri gerçekleştirilmeye dair söylemlere zemin yaratılmasına sebep olabilir. Oysa ki polis reformlarının temelinde ancak bu 2 temel ilkeyi yerleştirerek, hem bu güvenlik sorunlarını çözme noktasında önemli adımlar atılabilir ve en temel gaye olan toplumsal uzlaşmayı gerçekleştirebilmenin önü açılır, hem de devlet-toplum güvenliği arasında denge sağlanabilir ve nihayetinde militer polislik sisteminin katı hiyerarşik yapısı altında yukarıdan aşağıya polis memurlarının seslerini çıkaramadığı, hak aramalarını gerçekleştiremediği sistem değişme şansı elde edebilir. Aksi takdirde, eski militer yapının sorunları polis teşkilatı açısından yeniden üreilmekten öteye geçemez.